

HALMÁGYI MIKLÓS

„boldog István törvénye szerint” A Szent István királyra való hivatkozás példái a középkori jogi és társadalmi gondolkodásban

A történelmi Szent Istvánról, valamint az első magyar király hagiográfiában, liturgikus művekben és néphagyományban őrzött emlékéről alapos munkák láttak már napvilágot.¹ Tanulmányomban arra keresek választ, hogy a törvényekben, oklevelekben, társadalmi kérdésekkel foglalkozó középkori művekben miként élt a szent király emlékezete, kik hivatkoztak rá mint jogforrásra, és mennyiben fiktívek ezek a források.

Büntető és gazdasági jellegű törvények

László király ún. III. törvénykönyve a legkorábbi a Szent Lászlóhoz köthető három törvénykönyv sorában, talán Salamon és/vagy Géza idejéből való, mindenesetre István 1083-as szentté avatása előtti időből. Találkozunk benne a boldognak, sőt szentnek nevezett István törvényére való hivatkozással, valamint boldog István ünnepének említésével is.² László

¹ Györffy György: István király és műve. Bp., 2000.; Kristó Gyula: Szent István király. Bp., 2001.; Dér Terézia: Szent István és Szent László alakja a magyarországi latin nyelvű liturgikus énekekben. Szeged, 2004. PhD-dolgozat kézirat; Magyar Zoltán: Szent István a néphagyományban. Bp., 2000.; Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján. Szerk. Serédi Jusztinián. Bp. 1938. I–III.; Thoroczkay Gábor: Írások az Árpád-korról. Történeti és hagiográfiai tanulmányok. Bp., 2009.

² „Ha szabad ember olyasmüt lopna, ami tíz dénárt ér, vesszen minden vagyonával együtt; ha kevesebbet, fél szemét tolják ki, és Szent István törvénykönyvei szerint ítéljék el.” Szent László ún. III. törvénykönyve, ford. Körmeny Tamás, bev. jegyz. Zsoldos Attila, 8. tc. In: Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemről. Szerk. Makk Ferenc–Thoroczkay Gábor. Szeged, 2006. (továbbiakban: ÍF) 91. A templomba menekült tolvajokról is rendelkezik, szabadokról és szolgákról egyféleképpen. Ha ártatlannak vallják magukat, istenítéletnek kell őket alávetni: „ha viszont bűnüket megvallánák, boldog István törvénye szerint tárgyaljanak róluk.” Uo., 17. tc. 94.; Vö. Györffy György: István király i. m. 387–388. István törvénye a szabad embernek első és második lopás esetén lehetőséget ad, hogy megváltsa magát, harmadik esetben kivégzik. A tolvaj szolgát első és második esetben csonkítják, ha nem váltja meg magát, harmadik esetben kivégzik. István törvénye. II/6-7. In: Az államalapítás korának írott forrásai. Szerk. Kristó Gyula. Szeged, 1999. 72. (Kristó Gyula fordítása)

ló III. törvénykönyvének legkorábbi írott változata a 15. századból való,³ tehát kézenfekvő, hogy kerültek bele utólagos betoldások. Ezzel magyarázható, hogy szent (*sanctus*) jelzővel látták el István királyt és ünnepéről (*festum*) írnak. Megkockáztatom azt a feltételezést, hogy a boldog (*beatus*) jelző talán az eredeti szövegben is benne lehetett. István ünnepének (*festum*) említése helyett pedig talán halálának napját (*transitus*) említhette az eredeti szöveg: „akik Béla király ideje óta tartanak elbirtokolt javakat, a boldog István ünnepéig bocsássák el azokat.”⁴ A szolgarendűek visszaadásáról rendelkező törvencikk Szűz Mária mennybevételét szabja határnapnak: Mária mennybevételének és István halálának napja egyaránt augusztus 15. Az István törvényére való hivatkozás érzékelteti az első király tiszteletének kialakulását még a szentté avatása előtti időből.

Könyves Kálmán törvényében már szent jelzővel ellátva szerepel a törvényhozó első király. Kálmán törvényét László kori törvényekkel szokták összehasonlítani. Kálmán törvényének írásba foglalója, Alberik azonban István törvényére utal vissza: István volt a szigorú törvényhozó, a galamb szelídségű Kálmán lazít a törvények szigorán.⁵

Kálmán dekrétumának 34. cikkelye idézi István törvényét: „*Ha valaki saját házi javai-ból adna el valamit a piacon, Szent István törvénye szerint adja meg a vámot.*” A szent királyra való hivatkozás ebben az esetben azért is figyelemre méltó, mert István király fennmaradt törvényei között ez a cikkely nem szerepel.⁶

Kálmán királyt „megszorító” politikájában az István-féle adományok tisztelete mérsékelte. A tudós király halastavakat kobozott el az apátságoktól, a Szent Istvántól származó adományokat azonban nem vette vissza. Kálmán az oldalági öröklés lehetőségét is szűkíteni igyekezett, az István-féle adományok azonban megmaradhattak az oldalági örökösök kezén.⁷

A 13. századi dekrétumok közül III. András törvénye megerősíti az egyházak szent királyoktól eredő jogait. Ígérte, hogy nem adományoz el megyéket, ugyancsak „szent elődei” példája követéseként tartja számon. Előírja, hogy a „*termények tizedét a szent királyok törvényei szerint kell fizetni.*” Kérdés, hogy mely királyok mely törvényére történik itt hivatkozás. István és László törvényei egyaránt foglalkoznak tizedszedéssel. Kérdés, vajon III. András idejében Kálmánt a szent királyok közé sorolták-e, miként azt Rogerius tette a 13. század első felében. István király ünnepét is számon tartja András törvénye: elrendeli a IV. László idején tett igazságtalan adományok visszavételét, ezek egy része azonban Szent István király ünnepéig megmaradhat tulajdonosánál.⁸ Ebben az esetben is a szent király ünnepe a határnap, miként László ún. III. törvénykönyvében.

³ Mikó Gábor: A „szent királyok törvényei”. A kora Árpád-kori törvények fennmaradásának története. *Századok*, 150. évf. (2016) 2. sz. 319–340.

⁴ Szent László ún. III. törvénykönyve 20. tc.; Vö. ÍF 515. és 522. lábjegyzet; Závodszy Levente: A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai. (Függelék: a törvények szövege.) Bp., 1904. 178. (letöltve: http://jmvk.compunet.hu/szoveg/kiadvany_new/szentistvan.htm); A törvénykönyv keletkezési idejének problémájáról ld. Jánosi Monika: Törvényalkotás Magyarországon a korai Árpád-korban. Szeged, 1996.

⁵ Kálmán király I. törvénykönyve. In: ÍF. 170–171. (Zsoldos Attila fordítása)

⁶ Uo. 34. fejezet és 873. jegyz. 181.

⁷ Uo. 1. tc., 15. tc., 20. tc. In: ÍF 172., 176., 177–178. Ld. a 867. jegyz.-t is.

⁸ Az 1290–1291. évi törvény, 1., 2., 21. tc. 8. tc. In: Magyar történelmi szöveggyűjtemény, 1000–1526. Szerk. Bertényi Iván. Bp., 2000. (a továbbiakban: Magyar történelmi szöveggyűjtemény) 284–285., 287.; Mikó Gábor: A „szent királyok törvényei” i. m. 337–338.

Az István törvényei iránti tiszteletet önmagában is érzékelteti az a tény, hogy ezekről a szövegekről számos másolat készült: legkorábbi fennmaradt másolat a 12. századi Admonti kódexben található, majd 15–16. századi kódexekbe is átültették a szent király törvényeit.⁹

Törvényt napok

István alakjának a jogi forrásokban feltűnő emlékére fontos példát jelentenek a törvényt napok. Az 1222-es Aranybulla arra kötelezi az uralkodót, hogy a Szent Király ünnepén Fehérvárott ünnepeljen, akadályoztatása esetén pedig a nádornak kell jelen lennie, hogy a „*peres ügyeket meghallgassa*”.¹⁰ Kérdés, hogy pontosan hányadikán is volt ez az ünnep, hisz István halálának napja, aug. 15. és szentté avatásának napja, aug. 20. egyaránt ünnepnek számíthatott. Balogh Elemér szerint a „*Szent Szűz menybevételének fehérvári megünnepeléséből eredt ... az ún. törvényt nap*”.¹¹ Szent László idején, 1092-ben a szabolcsi zsinat Mária mennybevétele utánra helyezi István király ünnepét, tehát minden bizonnyal augusztus 20-ra utal. Az ünnep és a peres ügyek meghallgatása mindenesetre több napig is elhúzódhatott. Erre utal III. Béla 1175-ös oklevele is, mely szerint a király Fehérvárott ünnepelte István ünnepnapjait.¹² IV. Béla 1267-es dekrétuma már leszögezi, hogy a „*szent király ünnepén... minden megyéből két vagy három nemes tartozik megjelenni*” Fehérváron. Ez az országgyűlések előzményének tekinthető.

Egyháziak hivatkozásai

Istvánra magától értetődően jogforrásként tekintett az egyház. Oklevelek másolatai, ill. interpolált másolatai, sőt hamisításai is bizonyítják ezt. István nagyobbik legendája szerint ő tíz püspökséget alapított, noha a váci püspökség esetében Orseolo Péter, a biharinál pedig I. András neve is felmerült, mint lehetséges alapító.¹³ A kései hivatkozások közül emeljük ki egy feltűnő esetet! Korábbi forrásból fenn nem maradt információkat tartalmaz Palásthy Katalin apátnő meglepően kései, 1570-es évekből származó levele. Az apátnő szerint a somlyóvásárhelyi apácakolostort Szent István alapította atyjafia, Colostica (Scolastica) számára. Az adat ugyan gyanúsán kései, de Anjou Károly 1329-ből való oklevele ugyancsak arról ír, hogy a kolostor Szent István alapítása. A garamszentbenedeki apátság 1075-ös alapítólevele pedig megemlíti a tornai apátnőt, márpedig a Torna patak a Somló-hegy köze-

⁹ Mikó Gábor: A „szent királyok törvényei” i. m. 324–326.; Mikó Gábor: Középkori törvényeink és a *Corpus Juris Hungarici*. Doktori disszertáció. Bp., 2014.

¹⁰ Az Aranybulla, I. cikk. In: De Bulla Aurea Andræ II. regis Hungariæ MCCXXII. Szerk. Besenyi Lajos–Érszegi Géza–Pedrazza Gorlero, Maurizio. Valdonega–Verona, 1999. 36.

¹¹ Balogh Elemér: Az Aranybulla helye a magyar alkotmánytörténetben. In: De Bulla Aurea i. m. 61–87. 67.; Vö. Györfly György: István király i. m. 388.

¹² „*Albe s. Regis Stephani solennes agerem dies.*” Knauz Nándor: Kórtan. Bp., 1876. 271.

¹³ Thoroczkay Gábor: Szent István okleveleiről. *Századok*, 143. évf. (2009) 6. sz. 1385–1412.; Koszta László: Fejezetek a korai magyar egyházszervezet történetéből. MTA Doktori disszertáció, Szeged, 2012. 68–83.; Koszta László: A bihari püspökség alapítása. A bihari püspökség alapításának historiográfiája. In: Nagyvárad és Bihar a korai középkorban. Szerk. Klaniczay Gábor et al. Nagyvárad, 2014. 53–55.

leben folyik. Mindezek alapján a kolostor a 11. században már biztosan létezett, és nem zárható ki, hogy Szent István alapította.¹⁴

Nemesség

Szent István jogforrás a nemesség számára is, bár a nemes szó alatt nem ugyanazt értették a történelem folyamán. Az 1222-es Aranybulla szerint „mind országunk nemeseinek, mind másoknak Szent István királytól megszabott szabadságát... némely királyok hatalmukkal sok mindenben megrövidítették”. Itt a nemes szó ugyan a főurakat jelöli, de a „mások” alatt főleg a királyi serviensek értendők. Ők a későbbiekben már nyíltan Szent Istvánra vezették vissza szabadságjogaikat, ahogy a IV. Béla által 1267-ben kiadott dekrétum hangsúlyozta. „Magyarország összes nemesei, akiket királyi serviensek-nek mondanak, hozzájuk járulván, tőlünk alázatosan és hódolattal azt kérték, hogy őket Szent I. királytól megállapított és elnyert szabadságukban megtartani kegyeskedjünk.”¹⁵ III. András király 1290–1291. évi törvényének bevezetőjében azt vállalja, hogy megtartja „országunk nemeseinek a mi szent elődeink által adott” kiváltságait.¹⁶ Mária királynő 1385-ben ugyancsak a szent királyokra hivatkozik, amikor a nemesek szabadságjogait biztosítja.¹⁷ A nemes (*nobiles*) kifejezés mindenestre László III. törvénykönyvében szerepel először a magyar törvények közül, Szent István ránk maradt törvényei közt nem szerepel.¹⁸

Várjobbágyságok

A várjobbágyságok – a királyi várszervezet tisztségviselői, később kiváltságosai – ugyancsak Istvántól eredeztetették kiváltságukat. Az 1222-es, majd az 1231-ben kiadott Aranybulla szerint a „Szent Királytól” nyert szabadságukban kell megtartani őket.¹⁹ A 13. században a Váradi Regestrum több ponton is megemlékezik a „szent király jobbágyságairól”, a „szent király szabadjairól”. István királyra vezette vissza szabadságukat Kézai Simon is 1282 és 1285 között készült gesztájában. Jobbágyságról, várjobbágyságról 12. századi forrásokban olvasunk először. A várjobbágyság kötött szabadságot élveztek. István törvényeiből ellenben az derül ki, hogy abban az időben teljes szabadok és szolgálai jogállásúak éltek, kötött szabadság azonban nem létezett. A várjobbágyság kiváltságos helyzetének István korába való visszavezetését tehát kitalálásként értékelhetjük.²⁰

¹⁴ Márkusné Vörös Hajnalka: Somlóvásárhely. Szerk. Hermann István, Bp. 2001. 33–34. (letöltve: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/SzazMagyarFalu-szaz-magyar-falu-1/somlovasarhely-E38D/apacamonostor-es-szolgalonepei-E3F8/>, 2018.08.18.); Mezey László: Deákság és Európa. Bp., 1979. 97.; Lukacsics Pál: A vásárhelyi apácák története. Veszprém, 1923. 73., 76.; A garamszentbenedeki apátság alapítólevele. In: ÍF. 51–69. 58. (Ford. Kis Péter); XIII. Nr. 667. 397–398. (1329 szept. 16. DL 5155)

¹⁵ De Bulla Aurea 23. 35. Zsoldos Attila: „Elégé nemes férfiak...” A kehidai oklevél társadalomtörténeti vonatkozásairól. In: Zalai történeti tanulmányok. Zalaegerszeg 1997. 7–19.; Az 1267. évi törvény. In: Magyar történelmi szöveggyűjtemény, 1000–1526. 278.

¹⁶ III. András törvényei. In: Uo. 284.

¹⁷ 1385. nov. 14. In: FCD X/1. „sancti et alii rege Hungariae.” 216–218; 217., 218.

¹⁸ Szent László ún. III. törvénykönyve, 2. tc. In: ÍF. 87.

¹⁹ Az Aranybulla idézett helyére vö. De Bulla Aurea i. m. XIX. 41.

²⁰ Zsoldos Attila: A szent király szabadjai. Fejezetek a várjobbágyság történetéből. Bp., 1999. 7–44.

Lovászok, várnépek, várjobbágyok

Az alsóbb rétegek közül a lovászok is hivatkozhattak Szent Istvántól kapott szabadságra. 1324. jan. 12-én kelt oklevelében Anjou Károly lovászokat telepített a Thaph nevű földre, bizonyára Táp értendő alatta. Károly úgy rendelkezik, hogy a Szent István idején nekik engedett szabadságon túl ne kapjanak többet.²¹ Ebben az oklevélben tehát nem a szabadságjog védelmében emel szót a király, hanem éppen a szabadságjog maximálása érdekében. István kori forrásokból mindenesetre nem tudunk lovászoknak adott szabadságokról.

Kétes hitelű oklevél szerint I. Lajos utasítást adott a székesfehérvári káptalannak: keressek meg Szent István legendáiban, hogy Craco vár nemes jobbágyai és népei hol laknak. Ez az oklevél 1349. okt. 10-én kelt, de átiratban maradt ránk, 1349. okt. 23-án írták át. Eszerint a székesfehérvári káptalan nem tudta megvizsgálni a legendát, mert azt Károly király a sekrestyéből (*sacristia*) Visegrádra szállíttatta. Az október 10-én állítólag Budán kelt, fenn nem maradt oklevél az átíró szerint gyűrűspecséttel volt megerősítve, a király azonban akkor Erdélyben tartózkodott. Így az oklevél hitele kétséges. Craco Karakó várával azonosítható.²² Szent István ránk maradt legendái nem szólnak Craco (Karakó) váráról és annak nemes jobbágyairól, így kérdés, mire emlékezhetek az oklevelek kiállítása idején. Hartvik püspök Szent Istvánról írt legendájának vannak 14. századi oklevelekben fennmaradt részletei, ám ezek nem tartalmazznak lényeges különbséget a kódexben fennmaradt változatokhoz képest.²³ Feltételezhető, hogy Istvánról készült olyan életrajz a középkorban, amely nem maradt ránk.²⁴ Györffy szerint azonban a Karakót említő szöveg nem szentéletrajzot jelentett, hanem olvasandó rendelkezést.²⁵

Települések

Vajon városok esetében is feltűnik az a jelenség, hogy Szent Istvánt tisztelik jogaik forrásaként? IV. Béla 1237-ben megerősítette a székesfehérvári hospesek kiváltságát, amelyet állítólag Szent István és az Apostoli Szék követe adott nekik. Feltételezhető, hogy a fehérváriak nem a szent királytól, hanem talán III. Istvántól kapták kiváltságukat, de azt a későbbi hagyomány már Szent Istvánhoz kapcsolta.²⁶ Beregszász, vagy korábbi nevén Lampertszása egy 1320-as oklevélben „szent királyoktól nyert szabadság”-ot emleget. Lampert Szent László fivére volt, Györffy György elmélete szerint ő telepített szászokat a királyság

²¹ AKO VIII. 1324. Bp.–Szeged, 1993. Nr. 20. 19. o.

²² AKO XXXIII. Nr. 754. 368. o.; Nr. 807. 393. o.

²³ Teiszler Éva: A Hartvik-legenda XIV. századi oklevelekben fennmaradt változatai. In: Műhelyszemináriumi dolgozatok I. Szerk. Kovács Szilvia–Révész Éva. Szeged, 2013. 131–144.

²⁴ Tóth Zoltán: Szent István legrégebb életrata nyomán (II. A Szt. Istvánra vonatkozó időadatok tanúsága) *Magyar Könyvszemle*, 105 évf. (1989) 4. sz. 319–337.; Veszprémy László: Ransanus krónikája Géza–Szent István fejezetének forrásproblémája. *Magyar Könyvszemle* 106 évf. (1990); Zsoldos Attila: Elvesztett források, paraszt urak és Ottó herceg: Somogy (és Zala) megye korai történetének ismeretéhez. *Századok* 142. évf. (2008) 2. sz. 490–497.

²⁵ Györffy György: István király i. m. 268–269.

²⁶ Fügedi Erik: Középkori magyar városprivilegiumok. In: Tanulmányok Budapest múltjából. 1961. 17–107. 23–26., 86.; FCD IV./1.73–74.; Györffy György: István király i. m. 316. Az ötletért köszönet Juhász Péternek!

északkeleti vidékére.²⁷ Mindenesetre figyelemre méltó a többes számú alak, amely azt sugallja, hogy a hagyomány részben Szent Istvántól származtathatta a település szabadságjogait. Szatmárnémeti 1230-ban kelt kiváltságlevele szerint a Szatmár vár mellett lakó németek „*Gizella királyné védelmében jöttek Magyarországra*”.²⁸ Kristó Gyula Lampertszászával kapcsolatban azt jegyzi meg, hogy „*efféle szabadságokat még sem Szent István, sem Szent László nem adományozott*”, és a szatmári németek korai betelepítésének hagyományát is kétségbe vonja, mondván, a 13. századig elmagyarosodott volna a csekély számú német közösség.²⁹ Jelen tanulmányban elsősorban a hagyományok meglétére szeretnék rámutatni, az pedig elmondható, hogy egyes települések jogi írásbeliségében élt a Szent István-i eredet hagyománya.

Paraszttság

A paraszttság is megkísérelt visszautalni Istvánra, mint jogforrásra. Amikor az erdélyi parasztfelkelés során, 1437-ben a paraszti sereg átmeneti sikereket ért el a nemesség hadival szemben, egyezséget csikartak ki a nemesektől, melynek szövegét Kolozsmonostornál írásba is foglalták. Eszerint a paraszttság összegyűlt Bábolna hegyén, hogy megtanácskozzák, „*miképpen nyerhetné és szerezhetné vissza régi szabadságait, melyeket a szent királyok adtak és engedélyeztek*”.³⁰ Az egyezmény tudni vél egy Szent Istvántól való oklevélről is, amely a parasztok szolgáltatásait szabályozza: „*ha a nemesek és az országglakók követői magától a királyi felségtől meg tudják szerezni és be tudják mutatni Szent István király oklevelét*”,³¹ akkor az abban foglalt szolgáltatások lesznek kötelezők a parasztokra nézve. Ha nem kerül elő Szent István törvénye vagy annak másolata, akkor a kolozsmonostori szerződésben foglaltak lesznek érvényben.³² A szöveget nyilván a kolozsmonostori bencés apátság szerzetesei fogalmazták. Kérdés, hogy ők találták-e ki a Szent Istvánra való hivatkozás lehetőségét, hogy a pillanatnyilag erőfölényben levő parasztnak kedvében járjanak, vagy a paraszttság körében egyébként is élt a „jó király” mondája. Érdeemes itt megemlíteni, hogy az erdélyi felkelők körében jelen volt a huszita eretnokség. Vallási szokásaikról szóló forrás szerint nem hajtottak térdet a szentek előtt.³³ A kolozsmonostori egyezmény ezzel szemben feltételezni engedi, hogy a parasztok körében élt Szent István tisztelete.

A korábbi szakirodalom szerint István népi tiszteletére 1567-ben van először adat a forrásokban. Marc Antonio Pigafetti 1567-ben Magyarországon keresztül Konstantinápolyba tartott, és Baranyavár környékén is áthaladt. Beszámolója szerint Baranyavárnál mocsár van, és

²⁷ 1320. máj. 6. (DL 314), AKO V. Nr. 774. 298. o.; Ld. ÁMTF I. 532.

²⁸ „*in fide domine regine Keysle ad Hungariam convenisse*”; vö. Györfly György: István király i. m. 512.

²⁹ Kristó Gyula: Nem magyar népek a középkori Magyarországon. Bp., 2003. 151–153., 122.

³⁰ „*pro reacquiritis et reobtinendis pristinis libertatibus, per sanctos reges cunctis huius regni Hungarie incolis datis et concessis*”. Demény Lajos: Az 1437–1438. évi erdélyi parasztfelkelés forrásai. Bukarest, 1991. 77. „*miképpen nyerhetné és szerezhetné vissza régi szabadságait, melyeket a szent királyok adtak és engedélyeztek*”. Uo. 84.

³¹ „*si litteras sancti Stephani regis, ... nuncii nobilium et regnicolarum, ab ipsa regia maiestate obtinere et apportare valuerint*”. Uo. 82–89.

³² Uo.; Demény Lajos: Parasztfelkelések Erdélyben 1437–1438. Bp., 1987. 153.

³³ Demény Lajos: Az 1437–1438. évi erdélyi parasztfelkelés i. m. 70.

mondák szólnak a benne rejlő harangról és Szent Istvánról.³⁴ Az olasz utazó útleírása értékes forrás, a kolozsmonostori egyezmény Szent Istvánról szóló fent említett híradása azonban érvként szólhat amellett, hogy Pigafetti beszámolójánál korábban is élt a magyarországi nép körében Szent István tisztelete: jó királyként tarthatták őt számon, aki szabadságjogokat adott.

Aranykor

A Jagelló-korban élt tudós bencés szerzetes, Nagyszombati Márton Szent István uralmát aranykorként mutatja be. Nagyszombati 1522-ben írta hexameteres nagy művét a magyar főurakhoz: *Ad Regni Hungariae Proceres, quod in Thurcam bella movere negligunt*. Így méltatja benne Szent István korát: „Fénylő ezüstből, rézből és aranyból, valamint pénzből hatalmas bőség volt. A paraszt kölykök aranyforintokkal játszottak és a kamaszoknak degeszre volt tömve az erszénye.” (2, 253–256.) „Egyeseknek hatalmas árumennyiségek voltak birtokában és a nép mindennemű javakban bővelkedett. Sokfajta borral voltak színültig a pincék; s minden sarok gazdagsággal volt tele.” (2, 257–260.)³⁵ Az aranykor ábrázolása visszatérő fordulat a régi szerzők műveiben, ám Nagyszombati nem a régmúltba, a nép őstörténetének korába vetíti azt vissza, mint pl. Anonymus, hanem belátható közelségbe, egy szent király korába.

Törvény és költészet

Werbőczy 1517-ben kiadott Hármaskönyve szerint a magyar királynak egyéb indokok mellett azért van joga embereket egyházi hivatalokba kinevezni, mert a magyarokat annak idején az első király, István térítette meg. Ennél a résznél a jogtudós Szent Istvánról szóló, 13. századi szekvenciából idéz. A liturgikus költészet tehát törvénygyűjteménybe is utat talált.³⁶

Teljeség igénye nélküli áttekintéséből is kiderül, hogy nem csak a kiváltságosok, hanem az alávett réteg is hivatkozott a szent királyra szabadságjogai elérésének érdekében. A kolozsmonostori egyezményt vizsgálva felvethető, hogy István népi tisztelete a 15. században is létezett. Korai, 11. századi törvénygyűjtemény igazolja István tiszteletének kialakulását még a szentté avatása előtt. A fenti áttekintés is azt bizonyítja, hogy a hagiografikus irodalmat érdemes összekapcsolni a jogi forrásokkal, így teljesebb képet kaphatunk Szent István középkori tiszteletéről.

³⁴ Magyar Zoltán: Szent István a néphagyományban i. m. 9., 105.; Kristó Gyula: Szent István a kortársak között és a hagyományban. In: Az államalapítóról 2000-ben. A VII. Honvéd Emléknep és a Levéltári Napok makói előadásai. Szerk. Halmágyi Pál. Makó, 2001. 50–54. 51.

³⁵ Gerézi Rabán: Nagyszombati Márton. ItK 62. évf. (1958) 2–3. sz. 119–139. 130. „*Argenti nitidi, cupri fulvique metalli, / Numerorum pariter copia magna fuit. / Floreinis rubeis ludebat rustici pubes, / Et pueris ipsis plena crumena fuit. / Quilibet ingentes tenuit mercedis acervos, / Et fuit omni modis gens opulenta bonis. / Multiplici fuerant cellaria plena liquore, / Plenus divitiis angulus omnis erat.*” Martini Thymavini opusculum ad regni Hungariae proceres. In: *Analecta Nova ad Historiam Renascentium in Hungaria Litterarum Spectantia*. Ed. Ábel Jenő–Hegedűs István. Bp. 1903. 239–240.

³⁶ Werbőczy István Hármaskönyve. Az eredetinek 1517-iki első kiadása után fordították, bevezetésekkel és utalásokkal ellátták dr. Kolozsvári Sándor és dr. Óvári Kelemen. Bp., 1897. I. 11. 70/71.; Mezey László: Deákság i. m. 207.; Dér Terézia: Gondolatok egy Szent István-szekvencia kapcsán. *Aetas* (2003) 2. sz. (letöltve: http://www.aetas.hu/2003_2/2003-2-13.htm, 2018.12.29)